

**И. АРАБАЕВ АТЫНДАГЫ КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК
УНИВЕРСИТЕТИ**

**ЖУСУП БАЛАСАГЫН АТЫНДАГЫ КЫРГЫЗ УЛУТТУК
УНИВЕРСИТЕТИ**

Д 07.18.578 ДИССЕРТАЦИЯЛЫК КЕНЕШ

Кол жазма укугунда

УДК:

АЛЫКУЛОВА ГУЛБУ КОРОШОВНА

**КЫРГЫЗСТАН – РОССИЯ: ЖОГОРКУ ОКУУ ЖАЙЛАР
АЛКАГЫНДАГЫ ЭЛ АРАЛЫК БАЙЛАНЫШТАРЫ**

07.00.02. – Ата Мекен тарыхы

Тарых илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу

үчүн жазылган диссертациянын

АВТОРЕФЕРАТЫ

БИШКЕК – 2020

Диссертациялык иш Жусуп Баласагын атындагы Кыргыз Улуттук университетинин тарых жана чөлкөм таануу факультетинин Жалпы тарых кафедрасында аткарылды.

Илимий жетекчи:

Расмий оппоненттер:

Диссертация ----- жылдын саат --- да И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин жана Жусуп Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин алдындагы тарых илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын коргоо боюнча Д 07.18.578. диссертациялык кеңешинин жыйынында корголот. Дареги: 720026, Бишкек ш., Раззаков көчөсү, 51а.

Диссертация менен И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин илимий китепканасынан таанышууга болот. Дареги: 720026, Бишкек ш., Раззаков көчөсү, 51а. авторефераттын жана диссертациялык иштин толук тексти «arabaev. Kg» сайтына жүктөлгөн.

Автореферат 20----жылдын

таркатылды.

**Диссертациялык кенештин
окумуштуу катчысы, тарых
илимдеринин доктору**

Карыева А.К.

ИШТИН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Изилдөөнүн актуалдуулугу. Билим берүү, анын ичинде жогорку кесиптик билим берүү кайсы өлкөдө болбосун адамзаттын өнүгүүсүндөгү башкы баалуулук жана өнүгүүнүн башкы критерийи катары алдыңкы орунга коюлуп келет. Тарыхый реалдуулук көрсөтүп тургандай, бүгүнкү күндө билим берүү тармагы барган сайын дүйнөлөшүп, бул багыттагы алдыңкы тажырыйбаларга эл аралык коомчулук кайдыгер карабай калды. Билим жана кесип алууга аны өнүктүрүүгө байланышкан иштерге жана демилгелерге бүгүн чек коюуга мүмкүн эмес. Билим берүүдөгү интеграция жана аны өнүктүрүү бул тармактагы сапаттык чоң секирик жана тарыхый зарылдык экенин эч ким жокко чыгара албайт.

XX кылымдын 90-жылдары Кыргызстан эгемен мамлекет катары өз өнүгүүсүндө аймактык, постсоветтик жана ошондой эле дүйнөлүк мейкиндикке интеграциялашууга багыт алган. Андан бери мурдагы советтик республикалардагы интеграциялык демилгелерди колдоо жана аларга активдүү катышуу менен өзү дагы коомдук өнүгүштүн ар кандай сегменттери, анын ичинде билим берүү боюнча долбоорлорун сунуштап келе жатат.

Кыргызстандын бул тармакта интеграцияга багыт алуусу ириде коомдук жашоонун бардык чөйрөсүндө маанилүү реформалардын зарылдыгын жана аны практика жүзүндө ишке ашырууну талап кылган. Анткени жаңыдан эгемендикке ээ болгон өлкөдө коомдун туруктуулугун жана элдин турмуш жыргалчылыгын көтөрүү үчүн бир канча татаал социалдык – экономикалык стратегиялык милдеттерди чечүү зарыл болгон. Ушундай реалдуу шартта социалдык реформалардын бөлүгү катары Кыргызстан билим берүү системасын модернизациялоо боюнча улуттук мыйзамдарды жана программаларды кабыл ала баштаган.

Анан калса азыркы коомдук өнүгүштө, анын ичинде билим берүү системасындагы пайда болгон татаал проблемалар өлкөлөрдүн бири – бири менен болгон алакаларын, кызматташтыгын күчөтүү менен биргелешип чечүүнү талап кылат.

СССРдин тарашы, республикалардын өз алдынча өнүгүү жолуна түшүшү менен коштолуп, бирдиктүү организм катарында өнүгүп жаткан билим берүү системасынын жоюлушу жаңы пайда болгон мамлекеттердин билим берүүсүнө өтө чоң терс таасирин тийгизген.

Изилдөөгө алган теманын актуалдуулугун төмөнкү факторлор аркылуу негиздөөгө болот:

Биринчиден, өлкө эгемендик алгандан кийин билим берүүдө ачыктык, эл аралык стандарттарга умтулуу мезгили башталган эле. Ошондуктан, эгемен Кыргызстандын билим берүү саясаты заман талабына ылайык жаңы баалуулуктарга умтулган, аларга артыкчылык берген. Бирок биз талдоого алган 1991-жылдан 2011-жылга чейинки жаңыланууга багыт алган тарыхый мезгил жогорку билим берүү системасындагы татаал тандоону, айрым тобокелдикке барууну жана кризиске кабылуу сыяктуу оор сыноолор жана шарттар менен коштолду. Ушундай татаал кырдаалда Россия

Федерациясынын жогорку билим берүү чөйрөсү Кыргызстанга салыштырганда ырааттуу жана туруктуу мүнөздө болгону менен айырмаланган. Бул учурда Кыргызстандын жогорку билим берүүсүнүн эл аралык мейкиндикке кошулуусуна Россия Федерациясы жана анын жогорку окуу жайлары өлкөбүзгө интеллектуалдык, гуманитардык жана материалдык колдоо көрсөтүп кандайдыр бир көпүрө катары да милдет өтөдү десек болот. Россия Федерациясынын жогорку окуу жайлары Кыргыз Республикасынын жогорку окуу жайларына методикалык, ресурстук, каржылык жана тажырыйбалык колдоолорду тынбай көрсөтүп келет. Ошондой эле жыл сайын кыргызстандык жүздөгөн жаштардын жогорку кесиптик билим алуусу үчүн Россиянын бир нече жогорку окуу жайлары эшигин ачат. Айрыкча, мындай колдоолор өлкө эгемендүүлүккө жеткен алгачкы эки он жылдыкта Кыргызстан үчүн абдан мааниге ээ болгон. Эки өлкөнүн ортосундагы жогорку билим берүү чөйрөсүндөгү байланыштар билим берүүдөгү реформаларды рационалдуу жүргүзүүгө көмөктөшкөн жана бул мезгилде Кыргызстан менен Россиянын билим берүү тармагындагы өз ара кызматташуусунун жаңы этабы башталган.

Ошентип Кыргызстан менен Россия Федерациясы бул мезгилге чейин бирдиктүү советтик системада карым-катнаштык мамиледе болуп келсе, 1991-жылдан баштап эки өлкөнүн мамилеси анын ичинде билим берүү системасы, жогорку окуу жайлары жаңы саясий эгемендик кырдаалда, рыноктук өз ара байланышта калыптанган жана өнүгө баштаган.

Эки өлкөнүн жогорку окуу жайларынын бул жаңы тарыхый шарттагы өз ара байланышы биздин Ата мекендик тарыхчы-окумуштуулар тарабынан атайын илимий изилдөөгө алына элек.

Экинчиден, Кыргыз Республикасы менен Россия Федерациясынын жогорку окуу жайларынын өз ара байланыштары тарыхый жактан узак мезгилди камтыганы жана ар тараптуулугу менен да айырмаланып турат. Айрыкча бул кызматташтыктын биз иликтөөгө алган 1991-жылдан 2011-жылга чейинки мезгилдеги тарыхый орду өзгөчө мааниге ээ болгон. Эки өлкө ортосундагы жогорку билим чөйрөсүндөгү өз ара байланыштар Кыргыз Республикасынын социалдык-экономикалык өнүгүүсүндө, өлкөлөрдүн мамлекеттер аралык ар тараптуу кызматташуусунда чоң роль ойноду. Бул аралыкта Россиянын алдыңкы жогорку окуу жайларынан кыргызстандык миндеген уландар жана кыздар өлкөнүн социалдык-экономикалык өнүгүүсүнө зарыл болгон заманбап адистиктер боюнча кесиптик билим ала алышты. **Ошондой эле, 2011-жылдын 12-апрелиндеги 13-жыйналыштын токтомуна ылайык Кыргызстан – Россия билим берүү тармагындагы байланыштары дагы башка өңүттө өнүгө баштады. Себеби, бул токтомдун негизинде Кыргыз Республикасы менен Россия Федерациясынын жогорку окуу жайлар алкагындагы Консорциум түзүлүп, макулдашууга кол коюлган.**

Ушуга байланыштуу эки өлкөнүн жогорку окуу жайлары ортосундагы байланыштарынын багыттарын аныктоо жана маанисин тарыхый талдоого алуу, келечегин тактоо Кыргызстан менен Россиянын мындан аркы бул чөйрөдөгү кызматташууларынын дагы да жакшыруусуна жана өнүгүүсүнө

өбөлгө болоору шексиз. Мына ушул жагдайлар тарыхый жактан илимий талдоону талап кылгандыктан, диссертациялык эмгектин объектиси катары тандалды жана изилдөөгө алынды.

Диссертациянын темасы ири илимий багыттар, программалар жана негизги илимий иштер менен байланышпайт. Аталган диссертациялык иш кыргыз таануудагы тарыхый өңүттө изилденген демилгелүү тема болуп саналат.

Изилдөөнүн максаты – эки өлкөнүн эгемендүүлүк жаңы, рыноктук шарттагы жогорку окуу жайларынын ортосундагы байланыштардын багыттарын, жана бул тармактагы интеграциялык процесстин калыптануусун ишке ашуусун илимий изилдөө жана талдоо болуп саналат.

Эмгектин жалпы максатына ылайык, аны ишке ашыруу үчүн диссертант тарабынан төмөнкүдөй **милдеттер** коюлду жана аткарылды:

- Кыргыз Республикасы менен Россия Федерациясынын жогорку окуу жайларынын өз ара байланыштарынын тарыхнаамесине, булактык базасына жана методологиялык негиздерине токтолуу;
- Кыргыз Республикасы менен Россия Федерациясынын жогорку билим чөйрөсүн жаңы тарыхый шартта демократиялаштыруу, рыноктук жана ааламдашуу мезгилине реформалардын багыттарын талдоого алуу, ылайыкташтыруу максатында жүргүзүлгөн;
- Интеграциялык процесстердин контекстинде Кыргызстан жана Россия жогорку окуу жайларынын (мындан ары ЖОЖ) өз ара кызматташуусунун негизги багыттарын аныктоо жана талдоого алуу;
- Кыргызстан менен Россиянын ЖОЖдорунун кызматташтыгынын эки өлкөнүн жалпы эле билим берүү системаларынын интеграциялануусундагы ролун аныктоо;
- Өлкөлөрдүн ЖОЖдорунун интеграциялануусунун жетишкендиги катары Кыргыз – Орус (Славян) университетинин (КОСУ) тарыхын жазуу жана изилдөөгө алынган мезгилдеги жетишкендиктерин, тажрыйбасын анализдөө;
- Кыргызстан менен Россиянын ЖОЖдорунун илимди өнүктүрүүдөгү кызматташтыгын изилдөө;
- Кыргыз Республикасы менен Россия Федерациясынын ЖОЖдорунун андан ары кызматташуусунун перспективасындагы жаңы багыттарды сунуштарды жана жыйынтыктарды иштеп чыгуу.

Диссертациянын илимий жаңылыгы:

- Диссертацияда Кыргыз Республикасы менен Россия Федерациясынын жогорку билим берүү чөйрөсүндөгү өз ара байланыштарынын тарыхнамеси жана булактык базасы эки өлкөнүн укуктук-нормативдик жана башка расмий документтерине жана кыргызстандык, россиялык жана башка эл аралык изилдөөчүлөрдүн эмгектерине таянуу менен алгачкы жолу иштеп чыкты;

- Тарыхты изилдөөнүн илимий жол жоболоруна ылайык эки өлкөнүн ЖОЖдорунун өз ара байланыштарын изилдөөнүн методологиялык негизи түзүлдү;
- Илимий иште алгачкы жолу 1991- жылдан 2011-жылга чейинки тарыхый аралыктагы Кыргызстан менен Россия Федерациясынын эгемендүүлүк мезгилдеги жогорку окуу жайларынын өз ара байланыштарынын калыптануу жана өнүгүү тарыхы изилденди, ошондой эле бул байланыштардын негизги багыттары ар тараптуу илимий талдоого алынды;
- Диссертациялык изилдөөдө жогоруда аталган тарыхый аралыктагы Кыргызстан менен Россия Федерациясынын жогорку окуу жайларынын илимий байланыштары жана алардын билим берүүдөгү интеграциялык процесстеги орду аныкталды;
- Диссертант тарабынан Кыргыз Республикасы менен Россия Федерациясынын жогорку билим берүү чөйрөсүндөгү кызматташтыктын Кыргызстандын эл аралык бирдиктүү билим мейкиндигине кошулуусундагы ролу алгач ирет талдоого алынып, анын маанисине илимий баа берилди.
- Илимий иште диссертант тарабынан Кыргыз Республикасы менен Россия Федерациясынын жогорку билим берүү чөйрөсүндөгү интеграциялык процесстерди өнүктүрүүнү жакшыртуу багытындагы практикалык сунуштар иштелип чыкты.

Диссертациянын илимий практикалык мааниси: Диссертациялык изилдөөнүн негизги жыйынтыктары жана жоболору жогорку окуу жайлардын студенттери үчүн Ата Мекендик тарых боюнча жалпы, атайын лекциялардын курсун иштеп чыгууда жана илимий изилдөөлөрдө булак катары колдонулат. Ошондой эле диссертациянын илимий жыйынтыктары өлкөлөрдүн билим берүү жана илим министрлиги, жогорку окуу жайлары үчүн Россия Федерациясы менен билим берүүдөгү интеграциялык процесстерди мындан ары өнүктүрүүдө илимий жана практикалык маалымат катары көмөк көрсөтө алат.

Коргоого сунушталуучу негизги жоболор:

1. Кыргыз Республикасынын жана Россия Федерациясынын жогорку билим берүү чөйрөсүнүн рыноктук экономиканын жана демократиялык өнүгүштүн талабына жараша реформаланышы эки өлкөнүн жогорку окуу жайларынын тышкы байланыштарына өз алдынчалык берди. Бул жогорку окуу жайлардын эл аралык кызматташтыктарынын активдешүүсүнө жана интеграцияланышына өбөлгө болду.
2. Кыргызстандын дээрлик бардык башкы жогорку окуу жайларынын 1991-2011-жылдар аралыгындагы Россия Федерациясынын ЖОЖдору менен активдүү жана ар тараптуу байланыштары өлкөнүн жогорку окуу жайларынын илимий, методикалык жана ресурстук

потенциалын арттыруу менен кесиптик билим берүүнүн сапатын жакшыртууга салымын кошту.

3. Кыргыз Республикасы менен Россия Федерациясынын жогорку окуу жайларынын ортосундагы ар тараптуу жана тыгыз кызматташтык эки өлкөнүн жогорку билим берүү чөйрөсүндөгү интеграция процессин тездете алды жана Кыргызстандын билим берүү чөйрөсүнүн эл аралык билим мейкиндигине кошулуусунда маанилүү тепкич катары кызмат өтөдү.
4. Эки өлкөнүн жогорку окуу жайлары ортосундагы илимий байланыштардын активдүүлүгү жана көп түрдүүлүгү Кыргыз Республикасынын жана Россия Федерациясынын жогорку билим берүүсүнүн эл аралык билим берүү мейкиндигине кошулуусун тездетүүгө оң таасирин тийгизди.
5. КОСУ –жогорку кесиптик билим берүүдөгү өзүнүн көп тараптуу ишмердиктери менен эки өлкөнүн жогорку окуу жайлары ортосундагы өз ара байланышты өнүктүрүүдө Кыргызстан менен Россиянын ОЖдорунун интеграциялык багыттагы иш-аракеттеринин жемиши жана үлгү- көрсөткүчү болуп саналат.
6. Кыргыз Республикасы менен Россия Федерациясынын жогорку окуу жайлары ортосундагы өз ара кызматташтык келечектүү, анткени Россия Федерациясынын жогорку окуу жайларынан кесиптик жогорку билимге ээ болгон кыргызстандыктар өлкөнүн эмгек рыногунда артыкчылыкка ээ бойдон калууда. Ошондой эле 2015-жылы Кыргызстандын Евроазиялык Экономикалык Союзга мүчө болуп киришине билим берүү чөйрөсүндөгү кызматташуулар да ыңгайлуу шарттарды түзүп, багыттарын кеңейтүүгө өбөлгө боло алды.

Изилдөөчүнүн жеке салымы. Диссертациялык иште өлкөлөрдүн жаңы тарыхый шартта өнүгүшүндөгү коомдук саясий процесстердин жана жогорку окуу жайлардагы рыноктук экономикалык шартка ылайыкташтырылып жүргүзүлгөн реформалардын негизги багыттары жана интеграцияланууга шайкеш болгон укуктук-ченемдер аныкталды. Изилдөөдө Кыргыз Республикасы менен Россия Федерациясындагы жалпы дүйнөлүк билим берүү процесстерге ылайыкташтырылган жараяндардын ишке ашырылышы көрсөтүлдү. Аларды терең, ар тараптуу изилдөө максатында изилдөөгө алган өлкөлөрдүн окумуштууларынын эмгектери илимий анализге алынды. Эмгекте изилдөөгө алган хронологиялык алкактагы жаңы көрүнүш катарында биргелешкен жогорку окуу жайлардын ачылышы, эгемендүүлүк доорундагы республикадагы заманбап кадрларды даярдоодогу орду аныкталып жана бул маселелерди мындан ары өнүктүрүү боюнча жаңы пикирлер, ойлор, практикалык сунуштар тартууланды. Диссертацияда ЖОЖдордогу мезгилдик архивдердин жана борбордук архивде сакталган булактардын жана басма сөз каражаттарынын негизинде өлкөлөрдөгү билим берүү системасынын өзөктүү бутагы катарында ЖОЖдордогу жетишкендиктер жана көйгөйлөр илимий талдоого алынды жана алар

өлкөлөрдүн бул багыттагы мамлекеттик окуу жайлар деңгээлиндеги окуу - усулдук, илимий жана жаштардын ортосундагы тарбиялык иштерди жүргүзүүгө көмөк боло тургандыгы аныкталды.

Изилдөөнүн хронологиялык алкагы диссертациялык иштин максатына ылайык аныкталды. Кыргызстан жана Россия Федерациясынын 1991-жылдагы өз алдынча эгемен мамлекет болуусу менен жаңы тарыхый шартта эки өлкөнүн ортосундагы өз ара мамилелер, анын ичинде билим берүү жаатындагы байланыштар жаңы баскычка жана сапатка көтөрүлгөн. Биз изилдеген тарыхый аралыкта эки өлкөнүн ортосундагы жогорку билим берүү чөйрөсүндөгү байланыштар дүйнөлүк билим берүүдөгү мыкты үлгүлөрдү өздөштүрүүгө мүмкүнчүлүк берди. Биз тандап алган хронологиялык алкак (1991-2011-жж) Кыргыз Республикасы менен Россия Федерациясынын ЖОЖдорунун ортосундагы өз ара байланыштарынын жаңы тарыхый мезгилдеги калыптануусун жана өнүгүүсүн талдап, иликтеп чыгууга шарт түздү. Ушул аралыкта эки өлкөнүн жогорку окуу жайларынын өз ара кызматташуусу өлкөлөрдүн билим берүү системаларынын интеграциялануусуна өбөлгө түзүп, алардын эл аралык билим мейкиндигине чыгуусуна түрткү болгон.

Изилдөөнүн апробацияланышы. Диссертациядагы илимий жыйынтыктар жана практикалык рекомендациялар автор тарабынан 13 макалада жана 1 монографияда чагылдырылган. Анын ичинен 6 макала РИНЦтен чыгарылган. **Диссертациялык иштин структурасы:** Диссертациялык иштин мазмуну киришүүдөн, 4 баптан, 8 параграфтан, корутундудан, адабияттардын тизмесинен жана тиркемелерден турат.

ДИССЕРТАЦИЯЛЫК ИШТИН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

“Кыргыз Республикасы менен Россия Федерациясынын жогорку окуу жайларынын өз ара байланыштарынын тарыхнаамеси” деген 1 бапта – өлкөлөрдүн жогорку окуу жайларынын өз ара алакаларынын тарыхнаамеси талданды.

Теманын көп аспективдүүлүгү түрдүү багыттагы илимий адабияттарды, отчеттук материалдарды талдоону жана анализди талап кылды. Изилдөө максатына ылайык диссертант илимий адабияттарды кароодо бири менен бири тыгыз байланышта болгон эки багытты карманды.

Кыргыз Республикасы менен Россия Федерациясынын жогорку окуу жайлары ортосундагы өз ара байланыштар маселесине арналган илимий изилдөөлөрдү талдоо болсо, экинчи жактан бул өз ара байланыштардын жыйынтыктары катары Кыргызстандын жана Россиянын жогорку билим берүү чөйрөсүнүн дүйнөлүк билим мейкиндигине интеграция болуу далалатына арналган илимий адабияттарга да көңүл бурулду.

Кыргызстан менен Россиянын байланышынын, мамилелеринин тарыхы кенен жана хронологиялык жактан узак тарыхый мөөнөттү камтыйт. Октябрь революциясынын жеңилинен баштап, эки өлкөнүн байланышы башка өңүттөн бир бүтүн мамлекет алкагында өнүккөн. Кеңеш бийлигинин улут саясаты, экинчиден, Кыргызстандын толук кандуу союздук республика статусуна ээ болгонго чейин РСФСРдын курамында болушу Кыргызстандын

социалдык-экономикалык жана маданий өнүгүшүнө өтө жагымдуу шарт түзгөндүгүн бүгүнкү күнү кайрадан салыштырып анализдеп дагы бир жолу ынанып жатабыз.

Кеңеш бийлигинин артта калган, Россия империясынын колониясы болгон Кыргызстан өндүү мамлекеттерди XX кылымдын цивилизациялык өнүгүү жолуна түшүшүн биринчи ирет сабатсыздыкты жоюудан, билим берүү системасын эң бир приоритеттүү багыт катары карап, аны өнүктүрүүдөн баштаганы чоң гумандуу, маданий процесс болгон.

Маданий, социалдык, гуманитардык жактан жетишкен эгемен Кыргызстандын ийгиликтеринин пайдубалы ошол элибиздин РСФСРдын, СССРдин курамында түптөлүп жана өнүккөнүн эсепке алып, эгемен өлкөлөрдүн жогорку окуу жайларынын арасындагы байланышын, ич-ара кызматташтыгынын тарыхнаамесин да эки мамлекеттик алкакта бөлүп кароону туура көрдүк.

1 баптын 1 параграфы **“Изилдөөнүн Кыргызстандагы тарыхнаамеси»** - деп аталып анда Кыргызстандын билим берүү системасын анын ичинде жогорку окуу жайлардын өнүгүшүнө Россиянын кошкон салымы, эки өлкөнүн ушул тармактагы байланышы тарыхчы – илимпоздор С.А Токтогоновдун, С.С.Данияровду, Каракеевдин К.К., Е.Т.Усубалиевдин, Ш.Ж.Жусенбаевдин эмгектеринде чагылдырылган.

Т.М. Мырзабековдун, К.А. Кеңешбековдун кандидаттык диссертацияларында Кыргызстандын 1950-жылдан 1980-жылдардын аягына чейинки мезгилдеги башка өлкөлөр менен болгон байланыштары изилденген. Бирок бул аталган эмгектерде Кыргызстандын жогорку билим берүү чөйрөсүнүн эл аралык байланыштары өзүнчө каралган эмес. Кеңеш мезгилиндеги Кыргызстан менен Россиянын окуу жайларынын ортосундагы байланыштарды, кызматташтыктарды чагылдырган эмгектердин илимий баалуулугу - алардын фактылык, статистикалык материалдары кийинки этаптагы кызматташтыкты, байланыштарды өнүктүрүүгө базалык кызмат аткаргандыгында болуп эсептелет.

Кыргыздардын жана Кыргызстандын дүйнөнүн башка элдери, өлкөлөрү менен болгон алакасын, карым катнашын, байланышын алардын калыптанышын жана өнүгүшүн изилдөөдө Г.А.Идинованын жана Каана Айдаркулдун салымы өзгөчө сөз кылууга арзыйт. Профессор К.Айдаркул “Международное отношения кыргызов и Кыргызстана: история и современность” - деген монографиялык эмгегинде ретроспективдүү ыкманы колдонуу менен Кыргызстандын жана кыргыздардын эл аралык байланышын байыркы мезгилден баштап 2002-жылга чейинки аралыктагы маселени чагылдырган. Эмгекте Кыргызстандын эгемендүүлүк мезгилдеги же болбосо 1991 – жылдан кийинки эл аралык байланышы мыйзам ченемдүү түрдө ар тараптуу, кенен жана комплекстүү чагылдырылган.

Эгемендик алгандан кийинки мезгилдеги билим берүү жаатындагы реформалар, ага ылайык бул чөйрөдөгү кризистик абалдар, билим берүүнүн өнүгүү тенденциялары жана да билим берүүнү жаңы дүйнөлүк билим мейкиндигине кошуу аракетиндеги эл аралык кызматташуу Кыргызстандын

бир топ окумуштуулары тарабынан изилдөөгө алынган. Алсак, С.Ж.Токтомышевдин, И.С. Болжурованын, Н.У.Курбанованын, Т.А. Абдырахмановдун, жана А.Б.Абдрашевдин эмгектеринде Кыргызстандагы билим берүү реформасы жана өлкөнүн билим берүү саясаты талдоого алынуу менен, билим берүү тармагынын өнүгүүсүндө тышкы байланыштардын ролу мааниге ээ экени белгиленет.

Ошондой эле Ф.И.Рыскулуеванын, К.Райымбекованын, Т.Ф.Черноустун кандидаттык диссертацияларында эгемен Кыргызстандын жогорку окуу жайларынын өнүгүүсүндөгү маселелерди талдоого алуу менен, бул процессте жогорку окуу жайлардын эл аралык кызматташтыгынын орду бөтөнчө экенин белгилеген.

Г. Рудовдун, И.В. Халанский, Мира Курманали кызынын, Е.Г. Хоролецтин, А.В.Шипиловдун эмгектери биз изилдөөгө алган проблеманын айрым маселелерин чагылдырган.

Муну менен катар жогорку билим берүү жана мамлекеттер аралык жогорку окуу жайлар ортосундагы кызматташтыктын бүгүнкү күндөгү ролу тууралуу маселелер бир топ макалаларда курч жана мазмундуу мүнөздө каралган. Алсак, Т.Абдырахмановдун жана Ж. Байтерекованын, Б.Ж.Абдыраимовдун, И.В. Кравченконун жана башкалардын эмгектеринде Кыргызстан менен Россиянын билим берүү чөйрөсүндөгү өз ара байланыштары ар тараптан изилдөөгө алынган.

Изилдөөнүн **“Теманын Россия Федерациясындагы тарыхнаамеси”** деп аталган 1-баптын 2-параграфында биздин изилдөөгө алган проблема жана камтыган тарыхый хронология боюнча Россия тарыхнаамесинде илимий адабияттарга илимий анализ берилди жана белгилеп кетүүчү маселе Кыргызстандагы тарыхнаамеге салыштырганда Россиядагы тарыхнааме илимий эмгектердин санынын аздыгын белгилеп кеткенибиз оң.

Биз изилдеген проблема боюнча Россиянын президенти В.В.Путиндин сыйлыгына татыктуу болгон окумуштуулар С.К. Бондырованын, Л.П.Кураковдун, А.П. Лиферовдун, Н.Д. Никандровдун **“Образовательное пространство России: проблемы интеграции”** деген эмгеги чоң мааниге ээ.

Эмгектин 10-бабы **“Тенденции развития отношений субъектов СНГ и место образования в формировании новой системы их взаимодействия”** деп аталып көбүн эсе биздин өлкөдөгү билим берүүдөгү интеграция жана билим берүү маселелеринин актуалдуу жактарын чагылдырган.

Эмгекте Россияда жана мурдагы СССРдин этносубъектеринде, анын ичинде Кыргызстанда билим берүү системасы идеологиялашуунун чегине жеткенин, ата мекендик жана дүйнөлүк маданияттан он жылдап ажырап, ал бир өндүрүштүк же эл чарбасынын тармагы катары бааланып, бирок 1980-жылдардан баштап реформалоо зарыл экендигин сезип, идеялык диктаттан бошогон толук кандуу коомдук турмуштун чөйрөсүнө айлануунун алдында тургандыгы белгиленген.

Көрсөтүлгөн эмгекте Кыргыз мамлекетинин билим берүү саясатында проблемаларды чечүү, системаны өнүктүрүү үчүн ички ресурстарга эле

таянбастан, билим берүүнүн КМШ жана дүйнөлүк билим берүү мейкиндигине багыт алгандыгы айтылат.

Тарых илимдеринин доктору, профессор Пшенко Константин Андреевичтин монографиялык эмгегинде КМШ өлкөлөрүндө бирдиктүү билим мейкиндигин түзүүнүн проблемаларына токтолгон. СССР тарагандан кийин улуттук билим берүү стандарттары ЮНЕСКОнун 27-Генералдык конференциясында коюлган эл аралык талаптарга толук жооп бербегендигин аныктаган. Өткөн кылымдын 90-жылдарынын башында билим берүү боюнча эл аралык стандарттардын талабына кандайдыр бир өлчөмдө Россия Федерациясы гана даяр болгон.

КМШ өлкөлөрүнүн жогорку окуу жайларынын негизинен батыш өлкөлөрү менен өнөктөш болууга аркет кылгандыгын белгилеген.

90-жылдардын башында автордун ою боюнча КМШ өлкөлөрүнүн билим берүү тармагында бирине-бири байланышкан эки процесс жүргөн. Бир жагынан ажырым (дезинтеграция) процесси, экинчи жактан бул тармакта бирдиктүү макулдашылган саясатты, мыйзамдарды иштеп чыгуу жана аны калыптандыруу.

Мисалы, Россия Федерациясы менен Кыргыз Республикасынын билим берүү жөнүндөгү Жарлыктын алкагында интеграциялык процессти ишке ашыруу боюнча атайын Программа кабыл алынган.

Россия Федерациясынын билим берүүсүндөгү реформалардын өнүгүү багыттары жана мааниси тууралуу И.Д. Фруммин, В.И. Жуков; В.Н. Чистохвалов, А. Тихонов, В.М. Филиппов өз эмгектеринде ар тараптуу талдоо жүргүзүшкөн. Ошондой эле М. Филиппов жана В.Н. Чистохвалов өздөрүнүн биргелешкен эмгегинде Россиянын М.Ломоносов атындагы университетинин чет өлкөлүк жогорку окуу жайлары менен болгон байланыштарына учкай гана токтолуп өтүшкөн.

Ал эми Россия Федерациясынын жогорку билим берүү чөйрөсүнүн дүйнөлүк билим мейкиндигине интеграция маселелери, анын ичинде аталган мамлекеттин билим берүү системасына Болон процессин киргизүү, анын мааниси тууралуу изилдөөлөр А.И. Гретченко жана А.А. Гретченконун, В.И. Байденконун, В.Н. Чистохвалов жана О.С. Бедованын, Ф.Дж. Альтбахтын эмгектеринде изилдөөгө алынган.

Ал эми Россия Федерациясынын жогорку окуу жайларынын дүйнөлүк билим мейкиндигине интеграция процессинин маселелери В.М. Филиппов жана В.Н. Чистохваловдун, В.А. Мясниковдун, Э.М. Соколовдун, Ю.Г. Татурдун эмгектеринде чагылдырылган.

Бүгүнкү күндө дүйнөлүк билим берүү мейкиндигинин өнүгүү тенденцияларынын теориялык жана методологиялык негиздери З.И. Батюкова, А.П. Лиферов, И.А. Тагунова тарабынан изилденсе, билим берүүнүн эл аралык интеграциясынын баалуу-максаттуу аспектери Б.С. Гершунский дүйнөлүк билим берүүдөгү интеграциялык процесстердин маңызы жана мүнөзү Б.Л. Вульфсон тарабынан иликтенген. Ал эми А.Торкуновдун, И.Бусыгинанын, Ю.Морозовдун, А.П. Лиферов жана

башкалардын эмгектеринде Кыргызстан менен Россиянын билим берүү чөйрөсүндөгү өз ара байланыштары учкай изилдөөгө алынган.

Жалпысынан алганда Кыргыз Республикасы менен Россия Федерациясынын жогорку окуу жайларынын өз ара байланыштарынын кызматташтыгынын айрым маселелери жогоруда аталган эмгектерде чагылдырылганы менен биз иликтөөгө алган эгемендүүлүктүн алгачкы жыйырма жылдыгындагы тарыхы алигиче комплекстүү түрдө изилдөөгө алынбагандыгын белгилейбиз.

“Теманы изилдөөнүн булактык негизи, объекти, предмети жана изилдөө ыкмалары” - деген 2 баптын 1 параграфы **“Кыргызстан менен Россиянын жогорку окуу жайларынын өз ара байланыштарынын булактары”** – деп аталып изилдөөгө алынган тарыхый аралыкта Кыргыз Республикасында жана Россия Федерациясында жогорку билим берүү чөйрөсүн өнүктүрүүгө арналган бир канча расмий, чечимдер, мыйзамдар, улуттук программалар, концепциялар кабыл алынган. Ошондой эле эки өлкөнүн ортосунда жогорку билим берүү чөйрөсүндөгү интеграция маселелерине арналган бир канча эл аралык келишимдерге да кол коюлган. Андан тышкары КМШ мамлекеттер ортосунда да бул багыттагы бир канча документтер кабыл алынган.

Диссертацияда коюлган максатка жетүүдө жана милдеттерди аткарууда жогоруда аталган документтердин көпчүлүгүндө анализ жасалып, булак катары колдонулду. Биринчи кезекте Кыргыз Республикасынын жана Россия Федерациясынын билим берүү жана илим чөйрөсүндөгү ченемдик-укуктук актылары: мыйзамдары, Кыргыз Республикасынын өкмөтүнүн жана Россия Федерациясынын өкмөтүнүн Токтомдору, Кыргыз Республикасы менен Россия Федерациясынын билим берүү жана илим чөйрөсүндөгү өкмөттөр аралык кызматташуу тууралуу Келишимдери жана макулдашуулары, ошондой эле Кыргыз Республикасы менен Россия Федерациясынын Конституциясы, КМШ өлкөлөрү ортосунда түзүлгөн билим берүүнү интеграциялоо процессине арналган бир нече документтер статистикалык материал катары кызмат өтөдү.

Тактап айтсак, төмөнкүдөй бир канча архивдик жана расмий документтер изилдөө учурунда маанилүү булак катары колдонулду. Кыргыз Республикасынын Конституциясы, Кыргыз Республикасынын Президентинин Жарлыктары, Кыргыз Республикасынын Билим берүү жөнүндөгү мыйзамы (1992), Кыргыз Республикасынын Билим берүү жөнүндөгү мыйзамы (2003), Кыргыз Республикасынын “XXI кылымдын кадрлары” президенттик программасы, Кыргыз Республикасынын “Билим” улуттук программасы, Кыргыз Республикасынын билим берүү Доктринасы, Кыргыз Республикасында 2010-жылга чейин билим берүүнү өнүктүрүүнүн Концепциясы, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2004-жылдын 3-февралындагы №53 Токтому, Кыргыз Республикасынын Президентинин, Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Стратегиялык илим изилдөө институтунун отчеттору ж.б.

Ошону менен бирге диссертациялык изилдөө учурунда КР Билим берүү жана илим министрлигинин мезгилдүү отчеттору, Кыргыз Республикасынын жогорку билим берүү системасынын абалы жана келечеги тууралуу Улуттук отчету (1992-2001-жж), Кыргызстандын жогорку окуу жайларынын эл аралык бөлүмдөрүнүн мезгилдүү отчеттору, архивдик материалдары, Кыргыз-Орус Славян университетинин мезгилдүү отчеттору, статистикалык маалыматтар, Роскызматташтыктын архивинин маалыматтары, Орус диаспорасынын “Гармония” борборунун маалыматтары, Жогорку билим берүү маселесине арналган Эл аралык саммиттердин, конференциялардын материалдары колдонулду. Андан тышкары биз изилдөөгө алган тарыхый мезгил аралыгындагы Кыргызстан менен Россиянын жогорку окуу жайларынын ишмердигин чагылдырган жана илимий жетишкендиктерин көрсөткөн статистикалык жыйнактар да бизге фактологиялык материал катары маанилүү булак болду. Булак катары Кыргыз Республикасынын жана Россия Федерациясынын Билим берүү министрликтеринин, жогорку окуу жайларынын архивдик материалдары да пайдаланылды. Айрым маалыматтар эки өлкөнүн Борбордук мамлекеттик архивинен алынды.

Атап айтсак, Кыргыз-Орус Славян Университетинин Эл аралык байланыштар бөлүмүнүн маалыматтары, Кыргыз-Орус Славян Университетинин Эл аралык байланыштар бөлүмүнүн учурдагы архивдик материалдары, Ж.Баласагын атындагы Кыргыз Улуттук Университетинин Эл аралык байланыштар бөлүмүнүн маалыматтары, Кыргыз Улуттук Университетинин Эл аралык байланыштар бөлүмүнүн учурдагы архивдик материалдары, К.Карасаев атындагы Бишкек Гуманитардык Университетинин Эл аралык байланыштар бөлүмүнүн маалыматтары, Бишкек Гуманитардык Университетинин Эл аралык байланыштар бөлүмүнүн учурдагы архивдик материалдары, Эл аралык Университеттин Эл аралык байланыштар бөлүмүнүн маалыматтары, Эл аралык университеттин Эл аралык байланыштар бөлүмүнүн учурдагы архивдик материалдары, И.Арабаев атындагы Кыргыз Мамлекеттик Университетинин Эл аралык байланыштар бөлүмүнүн маалыматтары, Кыргыз Мамлекеттик Юридикалык Академиянын Эл аралык байланыштар бөлүмүнүн учурдагы архивдик материалдары, Кыргыз Мамлекеттик Медицина Академиясынын Эл аралык байланыштар бөлүмүнүн маалыматтары, Кыргыз Мамлекеттик Медицина Академиясынын Эл аралык байланыштар бөлүмүнүн учурдагы архивдик материалдары жана Кыргызстандын жогорку окуу жайлары менен Россия Федерациясынын жогорку окуу жайлары ортосундагы түзүлгөн жана башка бир нече Келишимдер, атап айтсак, Билим берүү, иштиктүү жана маданий кызматташуу жөнүндөгү М.Ломоносов атындагы Москва мамлекеттик университети менен Кыргыз Улуттук Университетинин ортосунда 2000-жылы 15- сентябрда 5 жылга түзүлгөн Келишим, Россия Илимдер Академиясынын Сибир бөлүмүнүн археология жана этнография Институту (Новосибирск шаары) менен Улуттук Илимдер Академиясынын тарых институту жана Кыргыз мамлекеттик Улуттук университети

ортосундагы 2000-жылы 5-сентябрда 5 жылга түзүлгөн илимий кызматташуу тууралуу Келишим, Кыргыз Улуттук университети менен Москва мамлекеттик Лингвистика университетинин ортосунда 2004-жылы 17-мартта түзүлгөн кызматташуу тууралуу Келишим Кыргызстандын жогорку окуу жайларынын чет өлкөлөрдүн, анын ичинде Россия Федерациясынын жогорку окуу жайлары менен байланыштарын талдоого алганда фактологиялык маалымат катары чоң роль ойноду.

Мындан тышкары Кыргыз өкмөтү эгемен Кыргызстандын жогорку билим берүү саясатынын түптөлүш этабында төмөнкүдөй бир топ жоболорду жана башка укуктук-ченемдик документтерди да кабыл алган: “Кыргыз Республикасында жогорку билим берүү ишмердигин жөнгө салган ченемдик актыларды бекитүү жөнүндө” (1993-ж.август), “Кыргыз Республикасынын билим берүү жана илим министрлигинин маселелери” (1995-ж. январь), Кыргыз Республикасында жогорку билим берүүнүн көп баскычтуу структурасы жөнүндө” (1993-ж. август), Кыргыз Республикасында мамлекеттик билим берүү стандарттары жөнүндө” (1993-ж. август), Кыргыз Республикасында жогорку окуу жайларын аттестациялоо жөнүндө” (1993-ж.август), “Кыргыз Республикасында билим берүү мекемелерин лицензиялоо жөнүндө” (1993-ж.август), “Кыргыз Республикасынын мамлекеттик жогорку окуу жайы жөнүндө” (1993-ж.август), Кыргыз Республикасынын мамлекеттик эмес жогорку окуу жайы жөнүндө” (1993-ж. август) ж.б.

Россия Федерациясы да жогорку билим берүү чөйрөсүн реформалоо багытында бир нече мыйзамдарды жана укуктук-ченемдик актыларды кабыл алган. Алсак, 1992-жылы 10-июлда (№3266-1) «Билим берүү жөнүндөгү» мыйзамын ; 2001-жылы 29-декабрда 2010-жылга чейин россиялык билим берүүнү модернизациялоонун Концепциясын кабыл алган. Жогорку кесиптик билим берүүнү үч баскычка бөлүп караган 1996-жылдын 22-августунда (№ 125-ФЗ) “Жогорку жана жогорку окуу жайдан кийинки кесиптик билим берүү” тууралуу федералдык мыйзам кабыл алынат. Мындан тышкары Россия Федерациясынын президентинин 2012-жылдын 7-майындагы №599 “Билим берүү жана илим чөйрөсүндөгү мамлекеттик саясатты жүзөгө ашыруу боюнча чаралар жөнүндөгү” жана 2008-жылдын 7-майындагы №716 “Федералдык университеттер жөнүндөгү” жарлыктары Россия Федерациясынын жогорку окуу жайларын өнүктүрүүдө маанилүү ченемдик-укуктук негиздер болуп саналат. 2003-жылы Россия Федерациясынын билим берүү тармагы Болон декларациясына кол коюп, Болон процессине кошулат. Бул расмий жана башка маанилүү документтер Россия Федерациясы менен Кыргыз Республикасынын жогорку билим берүү чөйрөсүндөгү өз ара байланыштарын талдоого алууда маанилүү булак катары каралды.

Кыргызстан менен Россия Федерациясынын ортосунда билим берүү жаатындагы кызматташуулар боюнча да бир нече документтер кабыл алынган. Алсак, Кыргызстандын билим берүү министрлиги менен Россия Федерациясынын билим берүү министрлигинин жана Илим, жогорку мектеп жана техникалык саясат Министрлигинин Жогорку Мектеп боюнча Комитетинин ортосунда билим берүү жаатында кызматташуу тууралуу

Келишимине 1992-жылы кол коюлган. Россия Федерациясынын Өкмөтү 1994-жылдын 19-апрелинде өзүнүн №326//128/1 Токтому менен Россия Федерациясынын Өкмөтү менен Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн ортосунда 1994-жылдын 23-февралында түзүлгөн Бишкек шаарында Кыргыз-Орус Славян университетин ачуу жана анын ишмердиктери жөнүндөгү кол койгон Келишимин бекиткен.

Ошону менен бирге 1995-жылы Бишкек шаарында Россия өкмөтү менен Кыргыз өкмөтүнүн ортосундагы маданият, илим жана билим берүү чөйрөсүндө кызматташуу тууралуу Келишимине жана 1996-жылы 29-мартта Россия Федерациясынын Өкмөтү менен Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн ортосундагы жогорку билим берүү чөйрөсүндөгү кызматташтык тууралуу Келишимине кол коюлат.

Ал эми КМШ алкагында 1992-жылдын 15-майында КМШ өлкөлөрүнүн ичинде билим берүү чөйрөсүндө макулдашылган саясатты жүзөгө ашыруу, биргелешкен программаларды жана долбоорлорду көп тараптуу негизде жолдорун жана практикада жүзөгө ашыруу механизмдерин иштеп чыгуу максатындагы Кызматташууга кол коюлган. 1992-жылы май айында КМШга мүчө 10 мамлекеттин өкмөт башчылары билим берүү чөйрөсүндөгү кызматташтык жана документтерди алардын квалификациясы жөнүндө нострификация тууралуу Келишимге да кол коюшкан. Андан соң 1997-жылы КМШга мүчө өлкөлөрдүн өкмөттөрү КМШда бирдиктүү билим берүү мейкиндигин түзүү Концепциясына жана КМШ бирдиктүү билим берүү мейкиндигин түзүү боюнча кызматташтык жөнүндөгү Келишимге кол коюшкан. 1994-жылдын 18-мартында КМШ мамлекеттеринин Парламенттер аралык Ассамблеясынын «Бирдиктүү билим берүү мейкиндиги жөнүндөгү» Токтому бекитилген. 1996-жылы апрель айында Казахстан, Кыргызстан, Беларуссия жана Россия Федерациясынын ортосунда экономикалык жана гуманитардык чөйрөлөрдөгү интеграцияны тереңдетүү тууралуу Келишимге, ал эми 1997-жылдын 17-январында КМШ өлкөлөрүндө бирдиктүү билим берүү мейкиндигин калыптандыруу боюнча кызматташтык жөнүндөгү Келишимге, 1998-жылы экономикалык жана гуманитардык жааттардагы интеграцияны тереңдетүү жөнүндөгү Макулдашууга катышкан –мамлекеттердин жарандарынын жогорку окуу жайларга кирүүдөгү тең укуктуулугун берүү тууралуу Келишимге кол коюлат. Андан тышкары Шериктеш мамлекеттер тарабынан билим берүүнү интеграциялоо маселелери боюнча эл аралык нормативдүү документ катары “Билим берүү жөнүндөгү” моделдүү мыйзам, “КМШ өлкөлөрү үчүн моделдүү билим берүү кодекси” кабыл алынган (апрель, 1999), ал эми 2001-жылы КМШга катышкан мамлекеттердин билим берүү ишмердиктерин лицензиялоону координациялоо, билим берүү мекемелерин аттестациялоо жана аккредитациялоо жөнүндөгү жана КМШга катышкан мамлекеттердин жогорку окуу жайларынын филиалдарын түзүүнүн жана иштетүүнүн тартиби жөнүндөгү Келишимдерге, 2007-жылы Шанхай Кызматташтык Уюмуна мүчө мамлекеттердин Достук жана кызматташтык тууралуу Келишимине кол коюлган.

1992-1999-жылдары Кыргызстан жакынкы чет өлкөлөр менен, анын ичинде Россия Федерациясы менен 13 өкмөттөр аралык келишимдерге кол койгон.

Бул документтер КМШ өлкөлөрүнүн жогорку окуу жайларынын өз ара кызматташтыгы үчүн жана билим берүүдөгү интеграция процессин тездетүүдө чоң роль ойногон.

Мындан тышкары <http://www.kenesh.kg>, cis.rudn.ru, <http://www.report.kg>, <http://www.eurasianhome.org>, <http://www.ia-centr.ru>, <http://www.e-generator.ru>, <http://www.club-rf.ru>,

http://dic.edu.ru/information/russian_federation, <http://www.krsu.edu.kg>,

www.for.kg/kyrgyzstan_history, evrazes.com жана башка интернет сайттары да керектүү маалыматтарды алууда жардам берди. Бул булактар Кыргызстан менен Россия Федерациясынын жогорку окуу жайларынын ортосундагы байланыштарды изилдөөдө салыштырмалуу талдоо жүргүзүүгө, эки өлкө ортосундагы өз ара кызматташтыктын айрым маселелерин тактоого жана келечегин аныктоого мүмкүнчүлүк берди.

Изилдөө ишинин объекти, предмети жана теориялык-методологиялык негиздери” деп аталган экинчи баптын 2 параграфында диссертациялык иштин **объектиси** болуп, 1991-2011-жылдар аралыгындагы Кыргыз Республикасы менен Россия Федерациясынын жогорку окуу жайларынын өз ара байланыштарын, кызматташтыгын изилдөө саналат.

Диссертациялык иштин максатын жана анын милдеттерин жетекчиликке алып изилдөөнүн **предмети катары:** жогоруда белгиленген тарыхый мезгил учурундагы эки өлкөдөгү жогорку билим берүү чөйрөсүндөгү байланыштардын негизги багыттары жана интеграциялык процесстер, аларды ишке ашыруудагы көйгөйлөр, жетишкендиктер жана тажрыйбалар тандалып алынды.

Аталган параграфта иштин теориялык-методологиялык негизин изилдөөнүн атайын жана жалпы илимий ыкмаларынын жыйындысы түзөөрү белгиленип, диссертациялык иштин изилдөө ыкмасы объективдүүлүк жана тарыхыйлуулук(историзм) принциптерине негизделгени көрсөтүлдү.

Диссертациялык иштин 3 бабы **“Кыргызстандын жана Россия Федерациясынын жогорку окуу жайларынын эгемендүүлүк мезгилиндеги байланыштары”** деп аталат.

“Кыргызстандын жана Россия Федерациясынын жогорку окуу жайларындагы демократиянын транзиттик мезгилиндеги реформалар”. деп аталган 3баптын 1 параграфында Кыргыз Республикасынын жана Россия Федерациясынын жогорку билим берүү системасына 1991-2011-жылдар аралыгында, тактап айтканда, эки өлкөнүн социалисттик системадан рыноктук экономикага өтүп жаткан мезгилинде жүргүзүлгөн реформалардын багыттарын, алардын жогорку окуу жайларынын ишмердигине, анын ичинде эл аралык байланыштарына тийгизген таасири иликтөөгө алынат.

Кыргызстандын рынок экономикасына тездик менен өтүүсү мамлекеттик каржылоодо турган бардык мекемелерди, чөйрөлөрдү оор

абалга алып келген. Алардын ичинен реформанын башында билим берүү системасы баарынан кыйын акыбалда калган. Бул тармак эптеп ишмердигин жүргүзүү үчүн өз алдынча акча табууга багытталган колдо болгон бардык ресурстарды жумшоого аргасыз болгон. Мамлекет билим берүү системасын, жогорку окуу жайларын мурдагыдай каржылай албай калгандан кийин окуу жайларга чарбалык жана академиялык өз алдынчалыктарын кеңейтип, экономикалык эркиндиктерди берген. Ушуга байланыштуу жана оор каржылык абалдан чыгуу үчүн билим берүү мекемелеринде донор уюмдар, чет өлкөлүк билим берүү структуралары менен кызматташууга зарылдык жаралган.

Анткени жогорку билим берүү системасы рынок экономикасына жана ачык, демократиялык коомдун принциптерине төп келбей, рыноктук шарт кесиптик билим берүүнүн мазмунун, структурасын, түрлөрүн жана башкаруу ыкмаларын өзгөртүүнү талап кылган. Ошондой эле, мамлекет экономикалык реформалардан улам кризиске кабылып, билим берүүнү каржылай албай калган. Жогорку окуу жайларынын окутуучулук-профессордук курамынан кесипкөй кадрлар четинен азая баштайт. Эмгек маянасынын аздыгынан мыкты окутуучулар окуу жайларды таштап, башка жактан иш издеп же кесибин алмаштырууга мажбур болушкан. Ушундай эле көрүнүш Россия Федерациясында да орун алган.

Ошондон улам жогорку кесиптик билим берүүнү каржылоо булактарын кеңейтүү маселеси тез арада чечилүүгө тийиш болгон. Коомдо көптөгөн жеке менчик ишканалар, өндүрүштөр менен тең катар жеке менчик жогорку окуу жайларын ачуу муктаждыгы да келип чыккан.

Демек, эки өлкөдө тең билим берүү чөйрөсүн токтоосуз реформалоону талап кылган объективдүү социалдык-экономикалык зарылчылыктар келип чыккан.

1991-2011-жылдар аралыгындагы Кыргызстан менен Россия Федерациясынын жогорку билим берүү чөйрөсүндөгү өз ара байланыштарын талдоого алуу эки өлкөнүн билим берүү системаларындагы реформалоо процессинин бирдей учурда жүзөгө ашканын байкоого болот. Албетте, бул эки өлкөнүн СССР кыйрап, эгемендүүлүккө ээ болгон тарыхый шарт менен байланышат.

Кыргызстанда да, Россия Федерациясында да биз иликтөөгө алган 1991-2011-жылдары билим берүүнү реформалоо тарыхый зарылдыкка жараша этап-этабы менен ишке ашкан. Ага өкмөт, министрликтер, ведомстволор, улуттук билим берүү мекемелери, педагогдордун, эксперттердин жамааттары жана коомдук уюмдар катышышкан. Адатта билим берүү системасын реформалоо аталган чөйрөнүн ишмердигиндеги калыптанган процесстерди, салттарды, формаларды жана түрлөрдү өзгөртүү менен коштолгон.

Белгилей кетчү нерсе, эгемендик алган Кыргызстан жогорку билим берүү чөйрөсүндөгү реформаны баштоо менен дүйнөдөгү алдыңкы өлкөлөрдүн, элдердин билим берүү системасындагы мыкты үлгүлөрдү пайдаланганга умтулган.

Жогорку билим берүү системасын реформалоонун негизги багыттары Кыргыз Республикасынын 1992-жылы кабыл алынган “Билим берүү жөнүндөгү” мыйзамында көрсөтүлгөн, тактап айтканда анда билим берүү системасындагы менчиктин, билим жана кесип берүү багытындагы кызмат көрсөтүүнүн түрлөрү, формалары жана билим берүүнүн деңгээлдери боюнча диверсификация жүргүзүү, окуу жайларга академиялык эркиндик берүү, билим берүү мекемелерин башкарууну демократиялаштыруу сыяктуу маанилүү учурлар каралган.

Кыргызстанда да, Россияда да реформага ылайык жогорку окуу жайлары тез арада көбөйгөн. Мисалы, Кыргызстанда эгер 1990-жылы 9 жогорку окуу жайы болуп, анда 58,8 миң студент окуса, 2002-жылы жогорку окуу жайлардын саны 6 эсеге, ал эми аларда окуган студенттердин саны 3,5 эсеге көбөйгөн. Ал эми 1992-2011- жылга чейинки жогорку билим берүүнүн өнүгүүсүнүн негизги сандык жана структуралык көрсөткүчтөрү статистикалык маалыматтарга таянып диссертацияда көрсөтүлдү.

Диссертацияда билим берүүнү каржылоо системасын реформалоо өлкөнүн экономикалык акыбалын эске алуу менен жүзөгө ашкандыгы мисалдар менен көрсөтүлдү.

Жогорку окуу жайлары көбөйгөн менен жогорку билимдин жеткилендүүлүгү камсыздалган эмес, анткени бардык кызмат көрсөтүүлөр акы төлөөнү талап кылган, студент сабактан калтырса да, сабакка кечигип келсе да анысын акча менен жапкан. Бул окуу жайлардын коррупцияланышына жана билими бар, бирок акчасы аз жарандардын билим алуусун оордоткон жагдайга алып келген.

Биз изилдөөгө алган мезгил аралыгында билим сапатын баалоо системасын өзгөртүү багытында да бир топ реформалар жүргүзүлгөн. Айрыкча, жогорку окуу жайында билим берүүнү баалоо системасы реформалоонун негизги багыттарынын бири катары башталган.

Жыйынтыктап айтканда, биз иликтөөгө алган 1991-2011-жылдары Кыргызстандын жана Россия Федерациясынын эгемен өлкө катары жогорку билим берүү системасы рыноктун талаптарына ылайык реформалоонун негизги учурларын баштан кечирди. Бул тарыхый аралыкта жогорку билим берүү системасындагы реформалоо процесси негизинен эки этапты: а) реформалоонун рынок талаптарына ылайык элементтеринин активдүү киргизилүү жана б) реформалоону анализдөө жана ага баа берүү менен ырааттуу, пландуу реформага өтүү мезгилин камтыды.

Кыргызстанда жана Россия Федерациясында билим берүү системасын реформалоо өлкөгө рынок мамилелеринин кирүүсү менен тең катар башталды. Бул тарыхый аралыкта реформанын рыноктук мамилелерге ылайыкташуусунун негизги учурлары жүзөгө ашты жана ал төрт багытты камтыды: билим берүүнүн мазмунун, структурасын, окутуунун сапатына баа берүү системасын, билим берүүнү каржылоо системасын жана билим берүүнү башкаруу ыкмаларын өзгөрттү.

Изилдөө көрсөткөндөй, транзит мезгилинде эки өлкөнүн жогорку билим берүү чөйрөсүнүн рынок мезгилиндеги ишмердиктерин шарттаган

мыйзамдык базаларынын жана башка ченемдик-укуктук актылардын жана билим берүүнү жаңы шартта өнүктүрүүнүн бир канча улуттук программалары, концепциялары кабыл алынып, ишке кирген. Бул документтерге ылайык жогорку окуу жайлары башкаруу жана билим берүү чөйрөсүндөгү бир канча реформалык өзгөрүүлөргө жетишти. Натыйжада алардын ишмердүүлүгүнө да бир топ чарбалык жана академиялык өз алдынчалыктар берилген, окуу жайлардын тышкы байланыштары кеңейген жана активдешкен.

1991-2011-жылдар аралыгындагы Кыргызстан менен Россия Федерациясынын жогорку билим берүү чөйрөсүндөгү реформаларды талдоого алуу эки өлкөнүн дүйнөлүк билим берүү мейкиндигине кошулууга карата аракеттерин жана бул процессте окуу жайлардын эл аралык байланыштарынын маанисин жана ролун ачык көрсөттү.

“Өлкөлөрдүн жогорку окуу жайларынын байланышы – мамлекеттердин кызматташтыгынын бекемделишинин факторлорунун бири” деген аталыштагы 3 баптын 2 параграфы негизинен Кыргызстан менен Россиянын жогорку окуу жайларынын байланыштары жана бул алакалардын эки өлкөнүн өз ара кызматташтыгынын бекемделишиндеги ролу талдоого алынган.

Жогорку окуу жайлардын эл аралык кызматташтыгында Кыргызстан менен Россия Федерациясынын ортосундагы байланыштар өзүнүн багыттарынын көп түрдүүлүгү жана туруктуулугу менен айырмаланып турат. Бул байланыштар Кыргыз Республикасынын жогорку окуу жайларынын өлкөнүн саясий –экономикалык жаңы система шартында жогорку билимди өнүктүрүүсүнө жана сапатын жогорулатуусуна түздөн-түз көмөк берген.

Кыргызстанда орус тилине расмий тил деген макамдын берилиши да орус тилдин билим берүү системасында татыктуу орду болушун шарттап, кыргызстандык окуучулардын орус тилин мыкты өздөштүрүүсү алардын Россиянын жогорку окуу жайларына барып билим жана кесип алуусуна түздөн-түз түрткү болууда.

Жыйынтыктап айтканда, эки өлкөнүн ортосундагы жогорку билим берүү чөйрөсүндөгү байланыштар рынок талабына керектүү кесипкөй, заманбап кадрларды даярдап чыгаруусу менен Кыргызстандын социалдык-экономикалык өнүгүүсүнө чоң салым кошкон.

Эки өлкөнүн жогорку окуу жайларынын ортосундагы байланыштарды мындан ары да өнүктүрүү, айрыкча Кыргыз Республикасы үчүн абдан мааниге ээ. Анткени Кыргызстандын көптөгөн жаштары Россиянын жогорку окуу жайларынан билим алгысы келишет, экинчиден, Кыргыз Республикасынын билим берүү системасынын дүйнөлүк билим берүү мейкиндигине кошулуусунда Россия Федерациясынын жогорку окуу жайлары илимий, методикалык жана ресурстук колдоолору улантылып келе жатат.

Диссертациялык иштин 4 бабы **“Кыргыз Республикасы менен Россия Федерациясынын билим берүү системаларынын**

интеграцияланышы” деп аталып, анын 1 параграфы “ **Эки өлкөнүн жогорку билим берүү системасынын интеграциялануусу жана Кыргыз – Орус Славян университети анын көрсөткүчү катары”** деп аталды.

Кыргызстанда да билим берүү процессинде интеграциялык системага кирүүгө карата даярдыктар көрүлгөн мезгилден тартып эл аралык билим берүү программаларынын талаптарына жооп берген кадрларды даярдоонун көп баскычтуу системасы иштелип чыккан.

1994-жылы көп баскычтуу системаны жүзөгө ашыруу үчүн республикада “Жогорку билим. Жалпы талаптар” мамлекеттик билим стандарты жана мамлекеттик “Жогорку кесиптик билим берүүнүн багыттарынын жана адистиктердин классификатору” иштелип чыгып, аракетке кире баштаган.

Буга ылайык өлкөнүн жогорку билим берүүсүндө ийкемдүү мамлекеттик билим берүү стандарты иштелип чыгып, окуу жайларга киргизиле баштаган. Булар: базалык жогорку билим берүүнүн мамлекеттик стандарты (бакалаврларды даярдоо), мамлекеттик толук жогорку билим берүү (магистрлерди даярдоо) стандарты жана дипломдуу адистерди даярдоонун мамлекеттик стандарты болуп саналат. Ошондой эле шериктеш мамлекеттер тарабынан билим берүүнү интеграциялоо маселелери боюнча эл аралык нормативдүү документ катары “Билим берүү жөнүндөгү” моделдүү мыйзам, “КМШ өлкөлөрү үчүн моделдүү билим берүү кодекси” сунушталган. Бул документтерди иштеп чыгууга Кыргыз Республикасы да активдүү катышкан.

Кыргызстандын билим берүү министрлиги менен Россия Федерациясынын билим берүү министрлигинин жана Илим, жогорку мектеп жана техникалык саясат Министрлигинин Жогорку Мектеп боюнча Комитетинин ортосунда билим берүү жаатында кызматташуу тууралуу Келишими 1992-жылы кабыл алынган. Аталган документте эки өлкөнүн жогорку окуу жайларынын өз ара кызматташтыгы жана байланыштары жөнүндөгү негизги жоболор иштелип чыккан.

Кыргыз Республикасы бирдиктүү билим берүү мейкиндигине кирүүдө өзүнүн активдүүлүгүн көрсөтө алган. Алсак, 1992-1999-жылдары эле өлкө бул багытта жакынкы чет өлкөлөр, анын ичинде Россия менен 13 өкмөттөр аралык келишимдерди түзгөн.

Бирдиктүү билим берүү мейкиндигине кошулуудагы маанилүү кадамдардын дагы бири республикадагы жогорку окуу жайлардын сан жагынан өсүүсү жана аларда кесиптик билим берүүдөгү ачыктык жана заманбап адистерди даярдоо мурдагыга караганда бир топко көбөйүүсү республиканын жогорку окуу жайларында чет өлкөлүк студенттердин көбүрөөк келип окуй баштоосуна өбөлгө түзгөндүгүндө болду. Кыргызстандын жогорку окуу жайларында 210 адистик боюнча билим жана кесип бериле баштады. Ошону менен бирге бул жогорку окуу жайларынын дээрлик бардыгы көп баскычтуу жогорку кесиптик

билим берүүгө өтүштү. 51 жогорку окуу жайда бакалаврларды даярдоо ишке ашса, 19 жогорку окуу жайында магистрдик программа иштейт.

Бирок ушул эле учурда Кыргыз Республикасынын билим берүү системасынын эл аралык билим берүү мейкиндигине интеграцияланышы бир катар тенденцияларга жана өзгөчөлүктөргө ээ болду:

- биринчиден, республикада Кыргыз-Орус Славян университети, Борбор Азиядагы Америка Университети, Кыргыз-Түрк Манас университети, Кыргыз-Түрк Ала-Тоо университети, Кыргыз-Өзбек университети, Кыргыз-Кувейт университети жана башка трансулуттук жогорку окуу жайлары ачылып, ишмердигин жүргүзө башташкан. Бул окуу жайларда негизинен бакалавр багытында жана магистрдик программалар боюнча билим берилет.

Кыргызстанда жыл санап бакалавриатты жана магистратураны тандаган студенттердин саны да арбый берген. Анткени бул багыттагы кесиптик жогорку билим берүүдө модулдук-рейтингдик система, кредиттик технология сыяктуу инновациялык технологиялар колдонулат. Бирок бул жагдай кийинки маалда айрым проблемалар менен да коштолду.

Кыргызстан менен Россия Федерациясынын жогорку окуу жайларынын интеграция болуусунун көрсөткүчү катары 1993-жылы Кыргыз Республикасынын борбору Бишкек шаарында Кыргыз-Орус Славян университети (КОСУ) ачылган. Россия Федерациясынын Өкмөтү 1994-жылдын 19-апрелинде өзүнүн №326//128/1 Токтому менен Россия Федерациясынын Өкмөтү менен Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн ортосунда 1994-жылдын 23-февралында түзүлгөн Бишкек шаарында Кыргыз-Орус Славян университетин ачуу жана анын ишмердиктери жөнүндөгү кол койгон Келишимин бекиткен. Бул окуу жайдын ачылышынын негизги максаты эки мамлекеттин элдеринин өз ара мамилелеринин ынтымагын бекемдөө жана маданиятынын андан ары өнүгүүсү үчүн жагымдуу шарттарды түзүү болгон.

Аталган окуу жайы мамлекеттик окуу жайы болуп, Россия Федерациясынын жана Кыргыз Республикасынын университети деген макамды алган. Окуу жайдын негизги милдети жана максаты орус тилдүү калк ичинен жана түпкү улуттун өкүлдөрүнөн гуманитардык, табыгый илимдер, илимий-техникалык, экономикалык жана юридикалык профилдеги адистерди даярдоо.

Окуу жайдын кадыры жаштар жана коомчулукта бат жогорулап турган. Мисалы, КОСУ алгач ачылган жылы 156 студент гана окуган болсо 5 жыл ичинде, же 1998-жылы алардын саны 3167ге жеткен, башкача айтканда 20 эсеге көп болгон. Бүтүрүүчүлөрү орус жана кыргыз үлгүсүндөгү дипломдорго ээ болушат.

Белгилей кетчү учур, КОСУ Кыргызстанда, Бишкек шаарында

болуп жаткан илимий, педагогикалык иш чараларга да активдүү катышып келген. Алсак, 2006-жылы эле окуу жайдын окутуучулары жана студенттери Кыргызстанда болуп өткөн 60тан ашуун ар кандай илимий иш чараларга катышышкан.

Өлкөбүздүн агрардык өнүгүшүн эске алып КОСУнун окумуштуулары К.И. Скрябин атындагы Агрардык университеттин профессордук-окутуучулары менен тыгыз илимий байланышты улантып келет. Аталган окуу жайдын Табыгый-техникалык факультети “Дан жана кылкандуу дан эгиндерин жыйнап алууда энергияны үнөмдөгөн технологияны иштеп чыгуу” жаатындагы илимий изилдөөнү жүзөгө ашырышып, дагы башка тармактар боюнча кызматташтыкты кеңейтип келе жатышат.

КОСУнун жетекчилиги, окумуштуулар жамааты илимдин актуалдуу тармактарын өнүктүрүүгө терең маани беришет. Чет өлкөлүк окумуштуулардын катышуусу менен эл аралык илимий жыйындарды, методикалык-практикалык конференцияларды ж.б.дайыма өткөрүп турушат. Алсак, 2011-жылы эле университеттин бардык факультеттери тарабынан 36 “тегерек стол”, 37 илимий конференция, 15 семинар, 5 тренинг, 1 симпозиум уюштурулган.

2011-жылдагы малымат боюнча КРСУда 1072 чет өлкөлүк студенттер билим алган. Алардын ичинен 348 студент Россия Федерациясынан, 429 студент Казакстандан, калгандары Түркмөнстандан, Тажикстандан, Кореядан, Пакистандан ж.б. алыскы жана жакынкы чет өлкөлөрдөн келип окугандар болуп саналат. КРСУнун архивинен алган маалыматтарга таянсак, окуу жайга келип окууну каалагандар 2001-2011-жылдары жылдан жылга өсүп турган. Бул көрсөткүч 2009-жылы 850 студентти түзгөн болсо, 2011-жылы жогоруда белгилегендей 1072ге жеткен.

Жыйынтыктап айтканда иликтөөгө алган 1991-2011-жылдар аралыгында айрым проблемалуу жагдайларды эске албаганда Кыргыз Республикасы менен Россия Федерациясынын жогорку окуу жайларында жогорку билим берүүдөгү интеграциялануунун приоритеттүү багыттары: жогорку окуу жайлар көп баскычтуу билим берүүгө өтүшкөн, жаңы билим берүү стандарттары киргизилген, окуу жайларда эл аралык илимий кызматташуулар өнүккөн.

КОСУ чет өлкөлөрдөгү жогорку окуу жайлар менен өз ара кызматташтыктын жана интеграциялануунун жаңы үлгүлөрүн көрсөтүүгө жетише алган.

Төртүнчү баптын 2 параграфы **“Кыргызстан менен Россиянын жогорку окуу жайларынын илимий байланыштары”** – деп аталып, анда азыркы жаңы технологиялык заман, ааламдашуу процесси, жалпы эле дүйнөлүк мейкиндикке умтулуу билим жана илимдин туруктуу да, тез да өнүгүп туруусун талап кылаары талашсыз. Кыргызстандагы экономикалык кризиске жана саясый айрым окуяларга карабастан,

өлкөнүн алдындагы олуттуу милдеттердин бири - өзүнүн илимий потенциалын сактап калуу жана өнүктүрүү милдети болгон. Ошон үчүн ыдырап бараткан илимий байланыштарды калыбына келтирүү жана өнүктүрүү маселеси эгемен өлкөнүн токтоосуз чечүүнү талап кылган көйгөйлөрүнүн бири эле. Кыргызстан менен Россия Федерациясы ар кандай мүмкүнчүлүктүү механизмдер аркылуу өз ара илимий байланыштарын сактап калууга жана өнүктүрүү үчүн аракеттерди жасашкан. Ал ириде эки өлкө ортосунда мамлекеттер аралык, эки өлкөнүн Улуттук Академиялары ортосундагы келишимдер жана жогорку окуу жайларынын кафедралары, илимий борборлорунун ишмердиктери жана өз ара байланыштары аркылуу ишке ашкан.

Мисалы, 1993-жылы 1-июлда жогоруда кабыл алынган документтерге ылайык К.И.Скрябин атындагы Кыргыз Айыл чарба институту Санкт-Петербург Мамлекеттик Агрардык университетине караштуу өзүнүн “Пушкинский” - физикалык методдор илим изилдөө лабораториясынын филиалын түзүү жана бул “Урожай” бейөкмөт уюму менен түзүлгөн келишимдердин жана макулдашуулардын негизинде жүзөгө ашуусу керектиги тууралуу чечим кабыл алган.

Кыргыз Республикасынын жогорку окуу жайлары менен Россия Федерациясынын жогорку окуу жайларынын ортосундагы илимий байланыштарды жүргүзүүдө Бишкек шаарында Кыргыз-Орус Славян университетинин ачылышы өтө чоң мааниге ээ болгон.

КОСУ ачылган күндөн баштап эле Россиянын жогорку окуу жайлары жана илимий институттары менен кызматташууну баштаган. Ал Россия Федерациясынын бир канча жогорку окуу жайлары менен келишимдерди түзгөн. Бул келишимдерде окуу-методикалык жана маданий жаатта өз ара кызматташудан тышкары илимий-техникалык изилдөөлөр жагындагы өз ара алака да каралган. КОСУ мындай алакаларды Н.Э.Бауман атындагы Москва Мамлекеттик Технологиялык Университети, Г.В. Плеханов атындагы Россия Экономикалык Академиясы, Россиянын Элдердин достугу университети, Алтай мамлекеттик Техникалык университети, Новосибирск Мамлекеттик университети, М.В.Ломоносов атындагы Москва мамлекеттик университети, Саха (Якутия) Республикасынын Мамлекеттик университети, Томск башкаруу системасы жана радиоэлектроникалар мамлекеттик академиясы, Томск Мамлекеттик университети, А.С.Пушкин атындагы орус тили институту менен түзгөн.

1999-жылы 4-июнда КОСУнун базасында орустун улуу акыны А.С.Пушкиндин 200 жылдык мааракесине арналган илимий-практикалык конференция болуп өткөн. Мааракеге карата “Пушкиниана в Кыргызстане” деген аталыштагы монография жарык көрөт. Аталган окуу жай “Русский язык в Кыргызстане” аттуу илимий эмгектердин жыйнагын чыгарат. КОСУнун кызматкерлери өздөрүнүн

илимий эмгектерин Россиядан жарыкка чыккан “Миграция русскоязычного населения из Центральной Азии” деген жыйнакка да чыгарышат. Аталган окуу жайдын кызматкерлери 68 тема боюнча изилдөөлөрдү өткөрүшкөн.

Биз изилдөөгө алган мезгилде Кыргыз Улуттук Университети, Бишкек Гуманитардык Университети, Кыргыз мамлекеттик Медицина Академиясы, Кыргыз Техникалык Университети, Кыргыз улуттук консерваториясы, ИИМдин Бишкек жогорку мектеби, Ош Мамлекеттик университети жана башка республиканын башкы жогорку Россия Федерациясынын жогорку окуу жайлары жана илимий мекемелери менен өзүнүн илимий байланыштарын жаңы нукта өнүктүрө баштайт.

Эл аралык кызматташтыкты түзүүгө жана өнүктүрүүгө белгилүү гана жогорку окуу жайлары аракет кылбай, жаңы ачылган өлкөнүн облустарындагы окуу жайлар да интеграцияланууга анын ичинде илимий жактан байланыштарды, кызматташтыкты өнүктүрүүгө аракеттерди жасашкан.

Жогорку окуу жайлар ортосунда түзүлгөн келишимдердин көбүндө илимий кадрларды даярдоо жагы каралган. Москванын, Санкт-Петербурздун, Новосибирскдин, Томскинин, Красноярскинин, Екатеринбургдун, Челябинскинин илимий борборлорунда Кыргызстандын Улуттук Академиясынын жана жогорку окуу жайларынын кызматкерлери стажировкалардан өтүшкөн, диссертацияларын коргошкон. Алсак, 1999-жылдын апрель-май айларында МГИМОнун аспирантурасына толук курста окуу үчүн 51 адам арыз берген.

1996-1998-жылдары Кыргыз Мамлекеттик Медицина Академиясынын окутуучулары Москва шаарындагы врачтардын билимин өркүндөтүүнүн Борбордук институтунан стажировка өтүшкөн. Кыргыз Республикасынын Ички Иштер Министрлигинин Бишкек Жогорку мектеби Россия Федерациясынын Ички Иштер Министрлигинин Башкаруу Академиясы менен кызматташтык түзүшкөн. Натыйжада 1994-жылдан 1997-жылга чейин аталган окуу жайдын 6 кызматкери кандидаттык диссертациясын коргоо менен адъюнктурадан өтүшкөн. 90-жылдардын аягында Москвада дагы 15 адъюнктер билим алышкан.

Биз иликтөөгө алган 1991-2011- жылдардагы тарыхый аралыкта Россия Федерациясынын жогорку окуу жайлары менен илимий байланыштарды Бишкек Гуманитардык Университети активдүү жүргүзүп келген.

Кыргызстан менен Россия Федерациясынын жогорку окуу жайлар ортосундагы илимий байланыштарынын активдешүүсүнө жогоруда токтолуп кеткендей, Көз карандысыз мамлекеттер шериктештигинин (КМШ) түзүлүшү да олуттуу таасир эткен.

Жыйынтыктап айтканда, Россия Федерациясынын жогорку окуу жайлары менен Кыргызстандын жогорку окуу жайларынын ортосундагы илимий байланыштарды токтоосуз жүргүзүүнүн актуалдуулугуна эки өлкө эгемендик алгандан кийинки алгачкы жылдары эле чоң маани берген. Анткени илимди башка өлкөлөр менен кызматташпай туруп, алардан колдоолорду албай өнүктүрүү ошол маалдагы Кыргыз Республикасынын жогорку окуу жайлары үчүн бир топ эле оор болгон жана азыр деле актуалдуу болуп саналат.

Кыргызстан менен Россиянын жогорку окуу жайларынын илимий байланышы биринчи кезекте Кыргызстандын дүйнөлүк билим берүү мейкиндигине чыгуусуна багытталды жана буга чоң өбөлгө болду. Ошондой эле бул эки өлкөнүн билим берүү системаларынын интеграциялануусунда маанилүү фактор болуп эсептелет.

КОРУТУНДУ

Билим берүү системасы кайсы гана коомдо болбосун мамлекеттин өнүгүүсүндөгү эң маанилүү институт болуп саналат. Биздин изилдөө бул ойду дагы бир ирет тастыктады. Айрыкча, мамлекеттин саясий системасы, экономикалык базасы радикалдуу түрдө алмашып, өткөөл мезгил кризистик кырдаалдар менен коштолгон учурда билим берүү чөйрөсүнүн ролу жана орду бөтөнчө жогору. Мындай учурда биринчи кезекте мамлекеттин билим берүү саясатынын, ага ылайык реформалоонун өз убагында жүргүзүлүшү өлкөнүн тагдыры жана анын андан ары өнүгүүсүндө чечүүчү мааниге ээ экендигин турмуш далилдеди. Эгемендик алгандан кийин Кыргыз Республикасынын жана Россия Федерациясынын билим берүү системаларында, анын ичинде жогорку билим берүү чөйрөсүндө бир мезгилде кардиналдуу реформалар ишке ашырыла баштаган. Эки өлкөдөгү бул реформалардын негизги максаттарынын бири жогорку кесиптик билим берүү чөйрөсүнүн дүйнөлүк билим мейкиндигине интеграция болуу менен өнүгүүсү эле. Ошондуктан, эгемендик алгандан кийинки алгачкы жылдары эле бул багытта эки өлкөдө тең зарыл болгон тиешелүү мыйзамдар жана билим берүү программалары жана концепциялары кабыл алынган.

Эки эгемен өлкөдөгү билим берүү жаатындагы улуттук жаңы мыйзамдын кабыл алынуусу рынок шартында жогорку окуу жайлардын эл аралык байланыштарынын кеңейүүсүнө жол ачуу менен, аларга структуралык жана финансылык бир топ өз алдынчалыктарды берген. Натыйжада Кыргызстандын жана Россиянын жогорку окуу жайлары заманбап адистерди даярдоодо профессордук-окутуучулук курамдын билимин жана тажырыйбасын тереңдетүү максатында чет өлкөлүк жогорку окуу жайлар менен болгон алакаларын активдештирген. Бул процессте Кыргызстан үчүн айрыкча Россия Федерациясынын жогорку окуу жайлары менен болгон кызматташуу ыңгайлуу, бир топ тыгыз жана ар тараптуу мүнөздө болгону менен айырмаланат.

Эгемендик жылдары Кыргыз Республикасы менен Россия Федерациясынын жогорку билим берүү жаатындагы интеграция процесси

эки өлкөнүн жогорку билим берүү чөйрөсүндөгү кабыл алынган өз ара Келишимдеринин жана башка укуктук-ченемдик документтердин негизинде жүзөгө ашкан. Ошондой эле постсоветтик мейкиндиктеги бул багытта түзүлүп, кабыл алынып иштеп жаткан Көз Карандысыз Мамлекеттер Шериктештиги, Шанхай Кызматташтык Уюму сыяктуу структуралар тарабынан кабыл алынган документтер билим берүүдөгү интеграциялык процессти тездетүүгө өбөлгө болгон.

Эмгекте 1991-2011-жылдар аралыгындагы Кыргыз Республикасы менен Россия Федерациясынын жогорку окуу жайлар ортосундагы өз ара кызматташтыгы, мамлекеттик министрликтин жана ЖОЖдордун мезгилдүү архивдик булактарына, окумуштуулардын эмгектерине жана ошондой эле тиешелүү массалык маалымат каражаттарынан алынган маалыматтарга таянуу менен историзм жана объективдүүлүк принциптерин жана башка тарыхый-салыштырма, тарыхый-хронологиялык сыяктуу илимий жалпы ыкмаларды колдонуу менен изилдөөгө алынды.

Биз иликтөөгө алган тарыхый аралыкта жогорку билим берүү системасындагы реформалоо процесси негизинен эки этапты: а) реформалоонун рынок талаптарына ылайык элементтеринин активдүү киргизилүү жана б) реформалоону анализдөө жана ага баа берүү менен ырааттуу, пландуу реформага өтүү мезгилин баштан кечирди. Тактап айтканда, бул аралыкта жогорку окуу жайлардын ишмердигинин рыноктук мамилелерге ылайыкташуусунун негизги учурлары жүзөгө ашты жана ал төрт багытты: билим берүүнүн мазмунун, структурасын, окутуунун сапатына баа берүү системасын, билим берүүнү каржылоо системасын камтыды жана билим берүүнү башкаруу ыкмаларын өзгөрттү.

Эки өлкөнүн жогорку окуу жайлары ортосундагы ар тараптуу байланыштар Кыргызстандын жогорку окуу жайларынын саясий – экономикалык жаңы система шартында жогорку билимди өнүктүрүүсүнө жана сапатын жогорулатуусуна түздөн-түз көмөк берген. Айрыкча эгемендиктин алгачкы жылдары, реформанын биринчи этабында Россия жаңы адистиктерди даярдоодо технологиялык жана илимий-методикалык маалыматтарды бөлүшүү менен Кыргызстандын жогорку окуу жайларына чоң колдоо көрсөткөн.

Тактап айтканда, эки өлкөнүн ортосундагы жогорку билим берүү чөйрөсүндөгү байланыштар мыкты, рынок талабына керектүү кадрларды даярдап чыгаруусу менен Кыргызстандын социалдык-экономикалык жана маданий өнүгүүсүнө чоң салым кошкон.

Кыргыз Республикасы менен Россия Федерациясынын жогорку окуу жайларынын өз ара кызматташтыгынын натыйжасында Кыргызстандын жогорку билим берүү чөйрөсү дүйнөлүк билим берүү мейкиндигине кошулууга мүмкүнчүлүк алды жана өз ордун таба алды. Жогорку билим берүүдө көп баскычтуу система ишке кирди, билим берүүнүн технологиясында өзгөрүүлөр орун алды, студенттер үчүн көп ыңгайлуулуктарды жараткан модулдук-рейтингдик, кредиттик системалар иштей баштаган. Кыргыз Республикасынын жогорку билим берүү

системасынын өнүгүүсүнө Россия Федерациясынын жогорку окуу жайлары илимий, методикалык жана ресурстук колдоолорун үзбөй көрсөтүп келе жатат.

Кыргызстандын орто мектебин бүтүрүүчүлөрдүн арасында Россиянын жождоруна барып окууну каалагандардын саны азыркыга чейин көп, анткени бул жождорду аяктаган адистердин билими жана кесиптик даярдыгынын сапаты бир топ жогорку деңгээлде экени менен айырмаланат. Ошондуктан, алар өз өлкөсүндө жумушка орношууда чоң артыкчылыкка жана кадыр-баркка ээ болушат.

Кыргыз -Орус Славян университетинин ачылып иштей баштаганы Кыргыз Республикасынын жогорку билим берүү чөйрөсүнүн Россия Федерациясынын жогорку билим берүү чөйрөсү менен байланыштарын активдештирүүдө жана бекемдөөдө чоң роль ойноду. Ошону менен бирге окуу жайдын ишмердиги Кыргызстандын жогорку билим берүүсүнүн дүйнөлүк билим мейкиндигине интеграция болуусуна түздөн-түз өбөлгө болгон. КОСУ чет өлкөлөрдөгү жогорку окуу жайлар менен өз ара кызматташтыктын жана интеграциялануунун үлгүсүн көрсөткөн.

Россия Федерациясынын жогорку окуу жайлары менен Кыргызстандын жогорку окуу жайларынын ортосундагы илимий байланыштар эки өлкөнүн жождорунун дүйнөлүк билим мейкиндигине интеграция процессин тездетүүгө белгилүү деңгээлде салымын кошкон. Анткени биргелешкен илимий иш-чараларды өткөрүү, билим берүү программаларын жана долбоорлорду биргелешип жүзөгө ашыруу эки өлкөнүн жогорку окуу жайларынын өз ара байланыштарын тереңдеткен жана байыткан.

Изилдөө көрсөткөндөй, Россия Федерациясы өткөөл мезгилдеги Кыргызстандын жогорку окуу жайларынын эл аралык интеграциялык процесске аралашуусунда көпүрө катары кызмат өтөй алды. Анткени республиканын жогорку окуу жайлары Россиянын жогорку окуу жайлары менен СССР мезгилинен бери эле ар тараптуу активдүү кызматташтыкта болушкан жана бул байланыштар үзгүлтүксүз, ырааттуу жана туруктуу мүнөзгө ээ болгону менен айырмаланган. Эгемендик алгандан кийин да эки өлкөнүн жогорку окуу жайлары ортосундагы өз ара алакалар жаңы багыттарда жана мазмунда улантылган.

Кыргызстан менен Россия Федерациясынын жогорку билим берүү чөйрөсүндөгү интеграциялануу процессинде Болон системасына өтүү чоң роль ойногон. Анткени биз иликтөөгө алган мезгилде эки өлкө тең Болон системасынын принциптерин кабыл ала баштаган жана өз ара кызматташууда бул принциптерди сактоого аракет кылган. Бирдиктүү жалпы европалык билим берүү мейкиндигин түзүүгө багытталган бул системанын принциптери ириде билим берүүнүн сапатын жакшыртууга, студенттердин мобилдүүлүгүн көтөрүүгө арналып, натыйжада бүтүрүүчүлөр кесипке ээ болгон соң Европанын бардык өлкөлөрүндө үзүрлүү иштей алышат. Ошон үчүн Россия Федерациясынын да, Кыргызстандын да жогорку окуу жайлары өздөрүнүн ишмердиктеринде интеграциялык жана жаңычыл

процесстерге умтулушкан. Иликтөөгө ылайык, Кыргызстандын жана Россия Федерациясынын бир топ жождорунун окуу-методикалык процесстери Болон системасына ылайыкташкан.

Бирок эл аралык билим мейкиндигине чыгууну камсыздаган Болон процесси Кыргызстан жана Россия мамлекеттеринде (Россия Федерациясы Болон системасын 2003-жылы расмий кабыл алган) таанылганы менен аталган системага өтүү эки өлкөнүн жогорку окуу жайларында дагы эле тегиз эмес. Болон процессине байланышкан Кыргызстанда да, Россияда да проблема дагы эле бар. Анткени Россиянын да, Кыргызстандын да негизги башкы жождору Болон процессине тегиз өтүүгө шашылган жок.

1991-2011-жылдар аралыгындагы Кыргызстандын жогорку окуу жайларынын Россия Федерациясынын жогорку окуу жайлары ортосундагы байланыштарын изилдөө эки өлкөнүн бирдиктүү эл аралык билим берүү мейкиндигине кошулуусунда мындай кызматташтыктардын абдан маанилүү экендигин тастыктады. Ушуну менен бирге бул байланыштар Кыргызстандын жогорку билим берүү чөйрөсүнүн сапаттык жактан жакшыруусуна жана жогорулоосуна да баа жеткис салымын кошкон деп айта алабыз.

Бирок биздин иликтөө көрсөткөндөй, эки өлкөнүн ортосундагы жогорку окуу жайлар ортосундагы кызматташуудагы бир жактуулук байкалат. Өз ара алакада негизинен Россия Федерациясынын жогорку окуу жайларынын активдүүлүгү жана ресурстук колдоосу Кыргызстандын жогорку окуу жайлары үчүн басымдуулук кылат. Кыргызстандан Россияга барып окуп жаткандар, окууну каалгандар өтө көп, ал эми Россиядан Кыргызстанга келип окугусу келгендер алда канча аз. Окутуучулардын стажировкаларын уюштуруу боюнча да Кыргызстандыктар Россияга көп барышат. Ал эми мындай максат менен Россиядан Кыргызстанга келгендер Кыргыз-Орус славян университетинен башка окуу жайларда өтө чанда кездешет. Россия Федерациясынын жогорку окуу жайлары менен тең өнөктөштүк кызматташтыкка Кыргызстандын жогорку окуу жайлары али жете элек. Анын себептери өтө эле көп. Эң негизгиси тарыхый традиция.

Ошого карабастан, Кыргызстандын жогорку окуу жайлары менен Россия Федерациясынын жогорку окуу жайлары ортосундагы кызматташтыктын келечеги бар экенин айтууга болот, бул айрыкча Кыргыз Республикасы үчүн абдан мааниге ээ. Анткени эки өлкөнүн ортосундагы көп векторлуу байланыштар жана кызматташуулар жогорку билим берүү чөйрөсүндөгү активдүү алакага жагымдуу шарт түзөт. Экинчиден, жогорку кесиптик билим берүүдөгү инновациялык процесстердин өнүгүүсү эки өлкөнүн жогорку билим берүүсүндөгү интеграциялык процессти жакындатып, заманбап, мыкты адистерди даярдоого өбөлгө болот. 2015-жылы Кыргыз Республикасынын Евроазиялык Экономикалык Союзга мүчө болуп кириши да эки өлкөнүн жогорку билим берүү чөйрөсүндөгү өз ара кызматташтыгын дагы да ар тараптан тереңдетээрине шек жок. Билим берүүдөгү байланыштар эки мамлекеттин ортосундагы кызматташуулардын маанилүү бөлүгү болуп саналат.

ДИССЕРТАЦИЯНЫН МАЗМУНУ ТӨМӨНКҮ ЭМГЕКТЕРДЕ ЧАГЫЛДЫРЫЛГАН

- 1.** Алыкулова Г.К. Становление и развитие высшей школы в Кыргызстане. [Текст] / Г.К. Алыкулова. // Социальные и гуманитарные науки №1-2. – 2010. - Бишкек. – С.19- 23.
- 2.** Алыкулова Г.К. Кыргызско-Российские связи в сфере высшего образования [Текст] / Г.К. Алыкулова. // Экология и жизнь : сборник статей XXII Международной научно – практической конференции. – 2012. - Пенза. – С.117-120
- 3.** Алыкулова Г.К. Из истории становления кыргызско-российских связей в сфере высшего образования [Текст] / Г.К. Алыкулова. // “Вестник” КГУ имени И. Арабаева. №3. – 2012. - Бишкек. – С.84-87.
- 4.** Алыкулова Г.К. “Международное сотрудничество в современном образовательном пространстве” [Текст] / Г.К. Алыкулова. // “Вестник” КНУ имени Ж.Баласагына. – Выпуск 1. 2013. - Бишкек. – С.108 – 112.
- 5.** Алыкулова Г.К. Рынок шартында жогорку окуу жайларды реформалоо [Текст] / Г.К. Алыкулова. // “Актуальные проблемы социально – экономического и правового образования”: Посвящ. году укрепления кыргызской государственности. – 2015. - Бишкек.- С.35-37.
- 6.** Алыкулова Г.К. Кыргызстандын өткөөл мезгилдеги билим берүү жаатындагы мамлекеттин саясаты [Текст] / Г.К. Алыкулова. // “Актуальные проблемы социально – экономического и правового образования”: Посвящ. году укрепления кыргызской государственности. – 2015. - Бишкек.- С.29-35
- 7.** Алыкулова Г.К. Кыргыз Республикасы менен Россия: жогорку билим берүү чөйрөсүндөгү кызматташтык [Текст] / Г.К. Алыкулова. // “Казак тарихи” №8 (139). - 2015. - Алмата. – С.31 – 33
- 8.** Алыкулова Г.К. Кыргызстан – Россия: сотрудничество в сфере образования [Текст] / Г.К. Алыкулова. // Наука новые технологии и инновации Кыргызстана. №7. – 2018. - Бишкек. – С.192-196.
- 9.** Алыкулова Г.К. Образовательные связи Кыргызстана и России [Текст] / Г.К. Алыкулова. // Наука новые технологии и инновации Кыргызстана. №7. – 2018. - Бишкек. – С.185-189.
- 10.** Алыкулова Г.К. Кыргызстан – Россия: жогорку окуу жайлар алкагындагы байланыштары (1991-2011-жж.) [Текст] / Г.К. Алыкулова. – Бишкек: 2018. – 166 с.
- 11.** Алыкулова Г.К. Академическая мобильность – одно из направлений международной интеграции образования [Текст] / Г.К. Алыкулова. // Наука новые технологии и инновации Кыргызстана. №8. – 2018. – Бишкек. – С.125-129.
- 12.** Алыкулова Г.К. Октябрьская революция и образование в Кыргызстане [Текст] / Г.К. Алыкулова. // Наука новые технологии и инновации Кыргызстана. №8. – 2018. – Бишкек. – С.121-125.
- 13.** Алыкулова Г.К. Углубление сотрудничества – основное направление развития образовательной интеграции в условиях глобализации [Текст] / Г.К.

Алыкулова. // Актуальные вопросы образования и науки. Научный журнал, №1 (67). – 2019. – Архангельск. - С.80-85.

14. Алыкулова Г.К. Международные образовательные связи Кыргызстана [Текст] / Г.К. Алыкулова. // Актуальные вопросы образования и науки. Научный журнал, №1 (67). – 2019. – Архангельск. - С.76-80.

Алыкулова Гүлбү Корошовнанын «Кыргызстан Россия жогорку окуу жайлар алкагындагы байланыштары 1991-2011-жж.» деген темадагы 07.00.02. – Ата мекен тарыхы адистиги боюнча тарых илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациянын

РЕЗЮМЕСИ

Негизги сөздөр: Кыргыз Республикасы, Россия Федерациясы, жогорку окуу жайлар, билим берүү системасы, эгемендүүлүк, реформалар, ааламдашуу, рыноктук мамиле, интеграция, кызматташтык, байланыштар, университеттер, кадрлар, жаңы технология, КОСУ.

Изилдөөнүн объектиси. 1991-2011-жылдар аралыгындагы Кыргыз Республикасы менен Россия Федерациясынын жогорку окуу жайларынын өз ара байланыштарын, кызматташтыгын изилдөө болуп саналат.

Изилдөөнүн предмети катары жогоруда белгиленген тарыхый мезгил учурундагы эки өлкөдөгү жогорку билим берүү чөйрөсүндөгү байланыштардын негизги багыттары жана интеграциялык процесстер, аларды ишке ашыруудагы көйгөйлөр, жетишкендиктер жана тажрыйбалар тандалып алынды.

Изилдөөнүн максаты – эки өлкөнүн эгемендүүлүк жаңы, рыноктук шарттагы жогорку окуу жайларынын ортосундагы байланыштардын багыттарын, жана бул тармактагы интеграциялык процесстин калыптануусун ишке ашуусун илимий изилдөө жана талдоо болуп саналат.

Изилдөө ишинин методологиялык негизин атайын жана жалпы илимий ыкмаларынын жыйындысы түздү. Диссертациялык иштин изилдөө ыкмасы объективдүүлүк жана тарыхыйлык (историзм) принциптерине негизделген.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы: Диссертацияда Кыргыз Республикасы менен Россия Федерациясынын жогорку билим берүү чөйрөсүндөгү өз ара байланыштарынын тарыхнамеси жана булактык базасы эки өлкөнүн укуктук-нормативдик жана башка расмий документтерине жана кыргызстандык, россиялык жана башка эл аралык изилдөөчүлөрдүн эмгектерине таянуу менен алгачкы жолу иштеп чыкты. Тарыхты изилдөөнүн илимий жол жоболоруна ылайык эки өлкөнүн ЖОЖдорунун өз ара байланыштарын изилдөөнүн методологиялык негизи түзүлдү. Илимий иште алгачкы жолу 1991- жылдан 2011-жылга чейинки тарыхый аралыктагы Кыргызстан менен Россия Федерациясынын эгемендүүлүк мезгилдеги жогорку окуу жайларынын өз ара байланыштарынын калыптануу жана өнүгүү тарыхы изилденди, ошондой эле бул байланыштардын негизги багыттары ар тараптуу илимий талдоого алынды. Диссертациялык изилдөөдө жогоруда аталган тарыхый аралыктагы Кыргызстан менен Россия Федерациясынын жогорку окуу жайларынын илимий байланыштары жана алардын билим берүүдөгү интеграциялык процесстеги орду аныкталды. Кыргыз Республикасы менен Россия Федерациясынын жогорку билим берүү чөйрөсүндөгү кызматташтыктын Кыргызстандын эл аралык бирдиктүү билим мейкиндигине кошулуусундагы ролу алгач ирет талдоого

алынып, анын маанисине илимий баа берилди. Кыргыз Республикасы менен Россия Федерациясынын жогорку билим берүү чөйрөсүндөгү интеграциялык процесстерди өнүктүрүүнү жакшыртуу багытындагы практикалык сунуштар иштелип чыкты.

Изилдөөнүн теориялык-практикалык мааниси: Диссертациялык изилдөөнүн негизги жыйынтыктары жана жоболору жогорку окуу жайлардын студенттери үчүн Ата Мекендик тарых боюнча жалпы, атайын лекциялардын курсун иштеп чыгууда жана илимий изилдөөлөрдө булак катары колдонулат. Ошондой эле диссертациянын илимий жыйынтыктары өлкөлөрдүн билим берүү жана илим министрлиги, жогорку окуу жайлары үчүн Россия Федерациясы менен билим берүүдөгү интеграциялык процесстерди мындан ары өнүктүрүүдө илимий жана практикалык маалымат катары көмөк көрсөтө алат. ЖОЖдор үчүн атайын курстарды даярдоодо, окуу куралдарын, окуу - методикалык колдонмолорду чыгарууда кеңири колдонууга болот.

РЕЗЮМЕ

Диссертации Алыкуловой Гулбу Корошовны на тему: **“Кыргызстан Россия: международное отношение в области высшего образования 1991-2011гг”** на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.02. – Отечественная история

Ключевые слова: Кыргызская Республика, Российская Федерация, высшие учебные заведения, система образования, независимость, реформы, глобализация, рыночные отношения, интеграция, сотрудничество, связи, университеты, кадры, новые технологии, КРСУ.

Объект исследования: Изучение взаимосвязи, сотрудничества высших учебных заведений Кыргызской Республики и Российской Федерации в период с 1991 по 2011 годы.

Предметом исследования были выбраны основные направления связей и интеграционные процессы в сфере высшего образования в обеих странах, проблемы, достижения и опыт их реализации за период отмеченного исторического периода.

Цель исследования:

Методологическую основу исследовательской работы составила совокупность специальных и общенаучных методов. Исследовательский метод диссертационной работы основан на принципах объективизма и историзма.

Научная новизна исследования:

Теоретико-практическое значение исследования.

SUMMARY

Dissertations of Alykulova Gulbu Koroshovna on the theme: "**Kyrgyzstan Russia: international relations in the field of higher education 1991-2011**" for the degree of candidate of historical Sciences in the specialty 07.00.02. – National history

Key words: Kyrgyz Republic, Russian Federation, higher education institutions, education system, independence, reforms, globalization, market relations, integration, cooperation, communications, universities, personnel, new technologies, KRSU.

Object of research:

Subject of research:

Purpose of research:

The methodological basis of the research work was a set of special and General scientific methods. The research method of the dissertation is based on the principles of objectivism and historicism